

АЛТРУИЗЪМ В ЕКРАНА НА МОЗЪКА

Д-р Георги Чалдъков

18.10.2009 г.

“Нещата, които даваш на други, ти продължаваш да ги притежаваш.”

Джой МакКрий, канадски лекар и поет

От латински *alter* – друг, алтруизъм означава правене на добро на другите, щедрост, съпричастност, *Homo altruisticum*. Обратно на *ego* – аз, егоизъм, егоцентризъм, нарцисизъм. В книгата си *The Stress of Life*, публикувана през 1956 г., Ханс Селие писа, че един от начините да намалим действието на вредния стрес (дистрес) е да помагаме на другите – *doing unto others*. Дори само мисленето за “правене на добро за другите” има здравословен ефект – изследване в Харвардския университет откри, че студенти, които гледат филм за алтруизма на Майка Тереза, имат значимо повишаване на кръвните нива на имуноглобулини.

В “*Homo reciprocans*” писах, че концепцията за етиката на реципрочността е осъвременена от Джереми Бентам и Джон Мил, с които се “срещам” в “Старият петел” и “Кафявата мечка” – едни от паб-овете край UCL (University College London). Именно там Бентам ми казваше, че “човек е поставен между болката и удоволствието” – отговорях му, че за мен “човек е поставен между хедонизма и танатофобията”. И често го питах може ли “неговият” и “моят” човек да бъдат съпричастни към болката и радостта на другите?

От поп групата “Нови деца” (New Kids on the Block) през фотографията до журналистиката Джонатан Найт е популярно име – сега за Джонатан от Сан Франциско, който написа статия за детектора на лъжата - “The truth about lying” (Истината за лъженето), публикувана през 2004 г. в научното списание *Nature*. Докато българските политици трескаво обсъждат кой не иска да бъде проверен от детектора, учените в напредналите страни с много по-съвършени апарати “фотографира” промените, настъпващи в мозъка при по-романтични действия на човека, като доверие, вяра, изневяра. И дарителство, спомоществователство, меценатство – едни от проявите на алтруизъм, грижа за “alter” – другия. Джордж

Прайс (1922-1975) е американски популационен генетик, изследовател на алтруизма и самият той голям алтруист: в Лондон, където е работил с Бил Хамилтън - друг голям “алтруистик”, той давал къщата си на бездомни и отивал да спи в лабораторията си в UCL.

Nature versus Nurture

Кои фактори – природата или опитът, биологичните гени или гените на културата (меми) – мотивират алтруистичното поведение на човека? И защо трябва да има алтруизъм, когато еволюционната теория на Чарлз Дарвин е обобщена като естествен подбор, който гарантира оцеляването на “егоистичните гени”, на най-приспособеният (“survival of the fittest”) – наречено така от Херберт Спенсън след като прочита “Произход на видовете” на Дарвин (който тази година на 12 февруари щеше да бъде на 200 години).

В модерните разбирания за човешката еволюция се заговори и за “survival of the nicest” (оцеляване на най-хубавият). “The nicest” - не във външната, козметична, мачовска, бигорексична изява на човешкия фенотип. А в действията на “зоополитикона”, социалния човек - защото той (и тя) са възникнали не само като подбор на индивиди, но и като подбор на групи от хора. Тоест, стабилността и успехите на дадена социална група в голяма степен зависят от сътрудничеството на отделните членове помежду си и с членове на други групи. “Това сътрудничество трябва да бъде изградено на основата на алтруизма” – каза Ернст Маер в лекцията си в Стокхолм – след получаването на Крафурдовата награда през 1999 г. Повече информация има в книгите *The Evolution of Reciprocal Altruism* на Роберт Тривърс и *The Evolution of Cooperation* на Роберт Акселрод и Бил Хамилтън. За алтруистичния егоизъм пише Ханс Селие в книгата си “Стрес без дистрес”.

В екрана на мозъка

С живописни образи, получени от скенера на функционален магнитен резонанс (fMRI) и още по-живописни - от позитрон-емисионната томография (PET), учените изследват промените, настъпващи в определени участъци на мозъка на дарители – и установяват, че дарението възнаграждава с удоволствие както дарителя, така и

дарения* – активират се същите хедонистични зони в мозъка (reward neurons/system), както при удоволствието от вкусна храна, хубаво вино, чаровна жена, наркотици – настъпи времето, когато “Тъй хубаво е всичко около мене!/ Жени и вино! Вино и жени!” на Кирил Христов могат да се визуализират в екрана на мозъка. В различни цветове се виждат и молекулите, които медиират тези биоетични процеси – образната биология и диагностика провокират и размисли за изкуството. И за неврополитиката, но за нея ще пиша друг път. Сега в екрана на мозъка и обществото търсим невралния образ (neuroimaging) на алтруизма.

Понякога

Да са живи и здрави нашите новобогаташи и политици, но е хубаво да знаят, че “Когато умрем ние оставаме две неща: гени и меми... Ние сме родени, като генетични машини, и отгледани, като машини на мемите, но ние имаме силата да преодолеем нашата природа – тиранията на себичните гени” – написа през 1976 г. Ричард Доукинс в “Егоистичният ген”. Съответно, “Защо добри неща се случват на добри хора...” (*Why Good Things Happen to Good People: The Exciting New Research That Proves the Link Between Doing Good and Living a Longer, Healthier, Happier Life*), написана от Стефан Пост – професор по превативна медицина, трябва да стане настолна книга за всички политици и бизнесмени.

Както и “Сто години самота”, където Габриел Гарсия Маркес пише: “Аурелиано написа името “наковална” на една хартия и я залепи върху основата на наковалната. Така беше уверен, че за бъдеще няма да го забрави... Полека-лека, изучавайки безкрайните възможности на забравата, проумя, че може да дойде ден, когато нещата да се разпознават по надписите им, ала да не се помни предназначението им... Тогава той беше още по-ясен.”

Тук с позволение на Маркес ще имитирам действията на Хосе-Аркадио Буендиа: “Табелката, която окачи на вратата на министъра и на бизнесмена, беше образец пример за начина, по който да им напомня как трябва да се борят с тиранията на алчността: Това натрупано богатство, трябва *понякога* да се споделя с хората на науката, образованието и културата (НОК) – в противен случай страната ни ще изпадне в нокаут, а не е хубаво *завинаги* да живеем в нокаутирана страна, нали!”

През 1982 г. преди да получи Нобеловата награда Маркес в едно интервю на португалско списание разказва как “един ден в Буенос Айрес Борхес пресича улицата и един пешеходец спрял и извикал: “Вие сте Борхес”. А Борхес отвърнал: “Понякога”.

- Красиво, нали? – казва Маркес.

PS: Вторият международен симпозиум по адипобиология и адипофармакология ще се проведе на 23-25 октомври 2009 г. във Варна. Лекции ще изнесат учени от много страни. “Мастната (адипозната) тъкан като трети мозък” е тема на лекцията на д-р Луиджи Алое от Института по невробиология и молекулна медицина в Рим, Италия – в съавторство с български колеги (*The adipose tissue as a third brain. Obesity and Metabolism 2009; 5: in print*).

* Тук не става дума за “наградителите”, награди и наградени, като изява на признание за постиженията на човека – да получиш Нобелова награда например е най-голямата чест и престиж за труда на наградения. Не знам за изследване на Нобелисти със скенерите на fMRI и PET – в екрана на мозъците им трябва да блесят цветове от палитрите на Ванг Гог и Пабло Пикасо. Приемането на награди обаче има и морална дилема - кой и защо ги раздава? Миналата година написах “Doro doraton, Maestro!” – от гръцки, “подаръкът е като стрела” – може да убие морала ти. В “България” Христо Фотев описва метафорите на този феномен:

“Не позволявай да умра –
закрилай ме
от страшната магия на красивите
предмети и красивите подаръци...
Не позволявай да умра –
закрилай ме
от страшното приятелство на хората,
които те изгубиха – показвай ми
измамата на техните ласкателства, -
не ме убивай с тяхното признание!”